

10. Národný Archiv Slovenskej Republiky, Předsednictvo ministerské rady, 294, k. 150.

11. Slovenský národný archív, Krajinský úrad v Bratislave (1920, 1928–1939), 297, s. 237–238.

12. Štátny archív v Košiciach, fond Košická Župa, 1923–1927. KZ, 108, 563, s. 376, 385, 392.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-387-6-8>

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ УКРАЇНЦІВ У КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (2014 – ПО Т.Ч.)

Куцька О. М.

*доктор історичних наук, професор, начальник кафедри воєнної історії
Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
м. Львів, Україна*

Куцька К. С.

*студентка
Львівського інституту
Міжрегіональної Академії управління персоналом
м. Львів, Україна*

Понад 10 років триває російсько-українська війна, яка гостро поставила питання перед українськими громадянами про усвідомлення своєї національної ідентичності. Розглядаючи це питання, ми за відправну точку обрали прагнення збагнути власне дефініції «національна ідентичність». Згідно «Енциклопедії історії України», під редакцією доктора історичних наук Валерія Смолія, це – широкий комплекс індивідуалізованих і неіндивідуалізованих міжособистісних зв'язків та історичних уявлень, який становить основу самоідентифікації окремих осіб та груп людей з певною нацією як самотутньої спільнотою, що має свою історичну територію, мову, історичну пам'ять, культуру, міфи, традиції, об'єкти поклоніння, національну ідею [6, с. 415–416]. Продовжуючи логічний ланцюг роздумів, спробуємо зупинитись на найбільш важливих термінах цього визначення.

Історична територія. Зважаючи на розвиток України як держави, усвідомлюємо, що розірваність між країнами українських земель не могло не відобразитись на національній ідентифікації їх населення

(наприклад, процеси спольщення або малоросійства). Наслідком цього став «оборонний» характер української національної ідеї. У радянський період під тиском інтернаціоналістської ідеології відбувався активний процес створення «радянської ідентичності». Відновлення престижу української національної ідентичності стає можливим у 90-х роках ХХ століття, проте етнічні спільноти України по різному себе ідентифікували: українці, росіяни, татари тощо, помилково плутаючи етнічну приналежність з національною ідентичністю [10]. Остання ж є особистим духовним вибором і вона наочно проявилась серед українського населення в ході російсько-української війни. Саме з її початком пліч-о-пліч стали до зброї військові з різним територіальним походженням, які об'єднані були певною корпоративною єдністю – національною ідентичністю та бажанням захищати свою Батьківщину.

Розглядаючи мову, як складову національної ідентичності, найперше згадаємо слова Почесного патріарха Православної церкви України Філарета: «Сили, які виступали проти України як держави, завжди поневолювали нас через знищення нашої української мови» [1]. Водночас досвід російсько-української війни яскраво доводить, що на першій лінії збройного протистояння українські воїни, що розмовляють різними мовами, захищають одну спільну Батьківщину – Україну. Тому підтримуємо думку Президента Володимира Зеленського, який у День писемності та мови 2022 року зазначив, що «Українська – це мова свободи й волі, а також могутня зброя українського народу в боротьбі за незалежність і перемогу» [5].

Ще однією категорією, якою «вимірюється» національна ідентичність є «історична пам'ять». Саме вона пов'язана з формуванням, передачею та збереженням уявлень про події минулого та сьогодення. У житті українського народу історична пам'ять довгий час була деформована радянською ідеологією, яка вкорінила у свідомості людей альтернативну (вигідну для Москви) картину [9]. Таке викривлення історії ідеологічно роз'єднувало націю, ставало об'єктом маніпуляції, підживлювало сепаратизм, що відобразилось у подіях в Криму та на сході України у 2014 році.

Національна ідея. Як зазначено у «Енциклопедії історії України», національна ідея – духовна основа життєдіяльності нації, система соціокультурних координат, яка задає їй світоглядні та цілепокладаючі орієнтри, визначає ціннісні орієнтації [7, с. 264]. Це поняття не є сталим впродовж історичного розвитку країни. Наприклад, історія українського народу свідчить, що починаючи з часів Б.Хмельницького та І.Мазепи українська національна ідея полягала у здобутті українським народом власної незалежної держави та суверенітету. Після здобуття Україною незалежності у 1991 р. з'явилась потреба оновлення

національної ідеї, відповідно до нових викликів суспільства. Тоді набула переваги так звана панслов'янська інтеграція, в якій українська національна ідея, на наш погляд, була відображена фрагментарно. Проте події у нашій державі 2014–2024 років поставили на чільне місце національну ідею, яка стала спільним національним проєктом, визріла в самому соціумі, всередині українського суспільства.

У цьому ключі погодимось із українським дисидентом та Героєм України Левком Лук'яненком, який висловився наступним чином: «Національна ідея – це сукупність «національних етнічних річок». Ці «річки» присутні практично у всіх сферах діяльності житті суспільства – у тому, як українці одягаються і яку їжу вони готують, яких традицій і свят вони дотримуються [4, с. 19].

Культура. Екстраполюючи думку чеського історика Миколи Гроха, зазначимо, що Україна пройшла шлях поступу національних рухів «малих» європейських націй, одним із етапів якого був культурницький. Він полягав у «спалаху» інтересу до місцевих мов та відродження культурних традицій [3]. Проте, розвиток української культури тривалий час відбувався в досить складних історичних умовах, часто екстремальних... Ці фактори спричинили насильницьку перерваність у спадкоємності традицій, порушили природну еволюцію народної, традиційної культури. Утворився своєрідний вакуум у пам'яті не одного покоління, які жили в умовах нестабільності соціально-політичного й економічного життя [8].

Ця криза отримала новий характер і надзвичайно загострилась з початком нової російсько-української війни у 2014 році і, найперше, з анексією Криму та окупацією Донбасу. Коріння ж цієї проблеми, згідно переконання науковця Володимира Василенка, пов'язане з тим, що в минулому Україна стала рушієм трансформації Московського царства в імперію та була його потужним духовним, культурним і ресурсним донором [2, с. 29].

Беззаперечно, надійною альтернативою сучасному тискові на українську культуру може бути лише той стан суспільства, коли воно ідентифікує себе з нею, коли усвідомить її як узагальнене вираження творчих зусиль українського народу, його обсягів у світорозумінні, релігії, моралі, художньому мисленні, науці й філософії. Поки боротьба триває, культура на тлі війни продовжує свій розвиток і видозмінюється під впливом конфлікту.

Отже, на формування національної ідентичності українців здебільшого впливав історичний контекст розвитку і становлення нашої держави. Кожна складова, яка утворює поняття «національної ідентичності» сама по собі не є визначальною на шляху її еволюції. За відсутності одного із вищезазначених чинників її формування,

за недосконалих взаємозв'язків між ними відбувається деформація цього поняття. Тільки у сукупності вони лягають на полотно національної ідентичності українців. Російсько-українська війна (2014 – по т.ч.) поряд із, наприклад, революцією 1917–1921 рр., здобуттям Україною незалежності у 1991 р., Помаранчевою революцією 2004 р., Революцією Гідності 2013-2014 рр. стали своєрідним «рубіконом» для нашого народу.

Література:

1. «Без мови немає нації, немає народу»: Філарет закликав нардепів прийняти мовний закон. *Сайт «Патріоти України»*. 09.04.2019. URL: <https://patrioty.org.ua/politic/bez-movy-nemaie-natsii-nemaie-narodu-filaret-zaklykav-nardepiv-priyniaty-movnyi-zakon-video-274154.html> (дата звернення: 11.04.2024).

2. Василенко В. Війна 2014 року: спроба системного аналізу. *Український тиждень*. 2014. № 42. Спецвипуск. С. 29.

3. Касьянов Г. Теорії нації та націоналізму: Монографія. Київ: Либідь, 1999. 352 с. URL: <http://litopys.org.ua/kasian/kas.htm> (дата звернення: 08.04.2024).

4. Кіпенський А. В., Первалова Л. В., Яценко О. М. Якою має бути українська національна ідея? *Вісник НТУ «ХПИ»*. Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. Харків, 2017. № 52 (1273). С. 16–28.

5. Мова під час війни стала зброєю – в Україні відзначають День писемності. Українське національне інформаційне агентство «Укрінформ». 09.11.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3610534-mova-pid-cas-vijni-stala-zbroeu-v-ukraini-vidznacaut-den-pisemnosti.html> (дата звернення: 11.04.2024).

6. Нагорна Л. П. Ідентичність національна. *Енциклопедія історії України*: Т. 3: Е–Й / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Наукова думка, 2005. 672 с.

7. Нагорна Л. П. Національна ідея. *Енциклопедія історії України*: Т. 7. Мл–О / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Наукова думка, 2010. 728 с.

8. Перспективи збереження і розвитку української культури у контексті інформаційного суспільства. *Сайт кафедри української мови, літератури та культури*. 09.03.2017. URL: <https://kumlk.kpi.ua/arch/node/1447> (дата звернення: 09.04.2024).

9. Тангер М. Історична пам'ять і як нею маніпулює Росія. *Блог ґрунтовної аналітики «DeepState»*. 12.05.2023. URL: <https://deepstateua.com/natsionalnii-mif-iaak-rosiia-krala-nashu-istorii/> (дата звернення: 11.04.2024).

10. Тиский М. Г. Етапи становлення української національної ідентичності. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. Серія: Міжнародні відносини. Луцьк, 2011. № 21. С. 111–114.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-387-6-9>

КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКИЙ ЧИН МИХАЙЛА НОВАКОВСЬКОГО НА ЗАКАРПАТТІ У 20-Х РОКАХ ХХ СТ.

Ліхтей І. М.

*кандидат історичних наук, доцент
завідувач кафедри Античності, Середньовіччя та
історії України домодерної доби
Ужгородський національний університет
м. Ужгород, Україна*

Після поразки визвольних змагань у Наддніпрянській Україні (що знайшло свій прояв у припиненні існування Української Народної Республіки – УНР), у Східній Галичині та на Буковині (землях, які входили до складу Західно-Української Народної Республіки – ЗУНР, але відійшли до Польщі та Румунії) чимало їх активних учасників знайшли прихисток у Чехословаччині, зокрема й на Закарпатті, яке в міжвоєнний період перебувало в її складі. До таких належав і Михайло Новаковський (1872–1941).

Досить ґрунтовний біографічний матеріал про М. Новаковського до періоду його появи на Закарпатті маємо завдяки монографії І. Чорновола та ґаслу в «Енциклопедії сучасної України» авторства П.З. Гуцала. Відповідно до цих даних, М. Новаковський народився 20 листопада 1872 в селі Торки (нині знаходиться в Підкарпатському воєводстві, в Польщі). Навчався в гімназіях м. Перемишля (нині – в Польщі) та Львова. Відтак став студентом юридичного факультету Львівського університету, який закінчив у 1896 році. Під час університетських студій долучився до діяльності Української радикальної партії (УРП), був особисто знайомий з Іваном Франком. Деякий час М. Новаковський трудився в судових установах у різних містах Галичини, та через членство в УРП був змушений залишити державну службу. Здобувши докторат із права, він 1903 р. відкрив адвокатську контору в м. Богородчани (нині належить до Івано-Франківської області). У 1913–1914 роках був послом Галицького крайового сейму.